

אורות השבוע

כ"ט סיון תשס"ד

קרה

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין על מי מוטל עיקר החיוב של פדיון הבן

הרב משה מנחם ווילנער

ואמר הת"ק, שהאב קודם, ורבי יהודה אומר בנו קודם. וביאר הגמ' סברת ר"י משום דמצות עצמו מוטל על אביו. הרי חזינן דעיקר המצוה על האב, אף דכבר נתגדל הבן, וגם הת"ק מודה לזה, וזה שסובר הת"ק דהאב קודם, היא רק משום דסובר דמצוה השייך לגופו עדיף. והמשיך המנ"ח, דלפי סברא זו אי קדם הבן ופדה עצמו במקום אביו, חייב ליתן להאב עשרה זהובים משום שחטף ממנו מצותו. וע' בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שכ"א) דסובר נמי דעיקר מצות פדה"ב היא על האב, וגם לאחר שנתגדל הבן, לו פקעה חיוב האב לעולם. ולפי סברה זו, מה שמצינו דהבן יכול לפדות עצמו, כשאין האב פודהו, הוא מדין תשלומין בשביל אביו אבל לא מצות עצמו. וראיתי בשם החת"ס שמצות הבן היא כמו מצוה אחרת, דכתב דא"א לפדות בכור יתום, משום דמאחר שמת האב נסתלק מצוותו. ואין חיוב הבן עד שמגיע לגיל י"ג, ולכן מי שפודהו לא קיים מצוה כלל דעדיין לא הגיע זמנו. אבל יש שיטה אחרת שסובר כמו צד א' שהבאנו, דעיקר החיוב על הבן. דעי' שו"ת הריב"ש (סי' קל"א) דנשאל על מה שכתב הרמב"ם, הל' ביכורים (יא:ה), דכשפודה בנו נוסח הברכה היא על פדיון הבן, וכשפודה עצמו הנוסח היא, לפדות הבכור. והקשה השואל להריב"ש הא שיטת הרא"ש בברכות, דאם אפשר לקיים המצוה ע"י שליח, מברך "על" ואם א"א לקיים ע"י שליח, מברך ב"ל" וא"כ פדה"ב שא"א לקיים ע"י שליח למה כתב ברמב"ם נוסח "על". ועוד קשה, דהרמב"ם הל' ברכות (יא:א) כתב דכל מצוה אם עושה בשביל חבירו מברך "על" ואם בשביל עצמו מברך "ל". וא"כ בפדיון שמקיים המצוה

כתב הרמב"ם בהל' ביכורים (יא:א) מצות עשה לפדות, כל איש מישראל, בנו שהוא בכור לאמו הישראלית שנאמר כל פטר רחם לי (שמות לד:ט), ונאמר אך פדה תפדה את בכור האדם (במדבר יח:טו). וקשה, דהנה בקידושין (כט.) הביאו הפסוק, "כל בכור בניך תפדה". ובירושלמי קידושין (א:ז), הביאו הפסוק "וכל בכור אדם בבניך תפדה", וצ"ב מה ראה הרמב"ם להשמיט פסוקים שמובאים בש"ס בבלי וירושלמי. ויש לבאר ע"פ חקירה מפורסמת במצות פדיון הבן. (א) האם המצוה מוטל על הבן, רק מכיוון שאינו יכול לקיימו מחמת קטנותו, הטילו על האב לקיימו בשבילו, או ב) דעיקר החיוב מוטלת על האב, ואם לא פדאו האב, רק אז על הבן לעשות תשלומין לזה ולפדות את עצמו. והנה החינוך במצוה שצ"ב, כתב בסו"ד, וז"ל, ולפי הדומה שהאב חייב לפדות בנו ואפי' אחר שהגדיל הבן, המצוה מוטלת על האב, וכמו שאמר הכתוב (שמות יג:ז), "וכל בכור אדם בבניך תפדה", הרי שהטיל המצוה על האב, וכן נראה בקידושין, עכ"ל החינוך. חזינן דשיטתו הוא דעיקר מצוה היא על האב. וכוונתו במה שהביא ראיה מגמ' קידושין, כתב המנחת חינוך שהראיה היא מהמשנה שם (כט.) דכולל כמה ענינים שהאב חייב לעשות בשביל בנו, להשיאו אשה ולפדותו וכו', חזינן דהשוה חיוב למצוא לו אשה לפדיון הבן, וכמו שנישואין היא כשהבן כבר גדול, כן היא בפדיון, דאי לא פדאו כשהוא קטן עדיין חיוב על האב לפדותו. ועוד שכתוב שם בקידושין - ת"ד הוא לפדות, היינו דהאב היה בכור ולא היה נפדה, ובנו לפדות, מי קודם למי,

בעצמו לפדות את בנו כמו שכתוב בתורה למה קבעו בלשון "על". דהנה במצות מילה, אם האב מל בנו מברך "למול", ואם אחר מולו, מברך "על המילה". והשיב הריב"ש דשאני פדיון הבן מברית מילה, דפדיון הבן עיקר המצוה על הבן, רק שהטיל התורה חיוב הבן על האב, ולכן, בנוגע לקושייתו דמצוה שעושה בשביל עצמו מברכין ב"ל" מיושב, דאין זה מצות עצמו, ורק הבן מברך ב"ל" דאז הוא כן בשביל עצמו. הרי חזינן שיטת הריב"ש דאינו כמו הרשב"א והחינוך אלא החיוב מוטלת על הבן. ולתרץ הקושיא מזה דא"א לקיים בשליח, ולכן היה לו לברך ב"ל", כתב הריב"ש דמכיוון דמצוה זו אינו עושה בעצמו רק עם סיוע הכהן אז מברכים "על". ועל פי הריב"ש הנ"ל תי' בספר פדיון הבן כהלכתו מה שהקשינו לעיל, דהנה כל הריב"ש היה לבאר שיטת הרמב"ם, א"כ נמצא דלפי דעת הריב"ש גם הרמב"ם סובר דעיקר המצוה הוא על הבן, וא"כ שפיר הביא הפסוק אך פדה תפדה דאינו מדבר אודות האב, כדי שלא נטעה. (ויש מבארים דאכן

יש מחלוקת בבלי ירושלמי בחקירה שהבאנו, ע' פדה"ב כהלכתו בסי' א' בסוף הספר). ולפי"ז יש לבאר זה שפסק הרמ"א מכח הריב"ש דלא חלק על השואל, שכתב דאין שליחות בפדה"ב, דבאמת הרבה מתמיהין על הרמ"א, הא כלל בכל התורה, דשליח של אדם כמותו. ויש כמה פירושים, אבל ע"פ מה שביארנו, דשיטת הריב"ש שממנו פסק הרמ"א היא דעיקר מצוה הוא על הבן, וא"כ האב אינו הבעלים על הפדיון כלל, רק עושה בשביל בנו, ולכן א"א לעשות שליח.

ואם כנים הדברים, אפשר ליישב קושיית השואל של הריב"ש בדרך אחר, דקושייתו מיוסד על הא דא"א לעשות שליח, אבל לכאורה רק האב א"א לקיים ע"י שליח, אבל הבן דהמצוה הוא שלו, שפיר יכול לפדות ע"י שליח. ולכן מכיוון דהמצוה יכול ליעשות ע"י שליח, אף דהוא, האב, אינו יכול לשויה שליח, אפשר לומר נוסח "על". אבל צ"ב למה לא השיב כן הריב"ש. והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו.

הרב ווילנער מחברי הכולל.

אור מקרא

"המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל וגו'"

הרב נתן לעדערער

המועט שבשבתים במנין, "כי הבדיל אלוקי ישראל אתכם מעדת ישראל" מפני שהקב"ה הבדיל אתכם והקריב אתכם לעבודתו משאר ישראל ומדקדק עמכם ביותר משום חשיבותכם, "ובקשתם גם כהונה" ועכשיו אתם מבקשים עוד מעלה מזו שהוא חשוב אפילו יותר הלא גם מעלה פחותה מזו אין אתם יכולים לסבול! וע"פ דברי הנתיבות מתורץ ג"כ דיוקו של הנצי"ב בטוב טעם. וכן בכל אדם, הגם שצריך כסדר לחפש לעלות למדרגות גדולות יותר ממה שהוא רגיל, אבל צריכין לדעת שעם זה בא אחריות של הנהגה אחרת, ומתחייבים ממנו יותר וצריך להכין עצמו לזה ולהיות בטוח במדרגה אחת קודם שיעלה למדרגה אחרת.

הנתיבות המשפט בספרו נחלת יעקב על התורה, הקשה, מה הי' טענת משה על שבקשו יותר גדולה, הלא זהו דרך בני אדם שרוצים יותר מחלקם ומי שיש לו מנה רוצה מאתים. ועי' בהעמק דבר להנצי"ב שדקדק עוד, שלפי הפי' הפשוט הי' צריך לכתוב "המעט לכם" ולא "המעט מכם". והנה הנתיבות תירץ את קושייתו על פי דברי חז"ל, שאמרו שהטעם שמנינו של שבט לוי הי' המועט שבכל השבטים, הוא משום שהארון הי' מכלה בהם, וכיון שנבחרו לעבודה חשובה כל כך אם כן בחטא קל יכולים לקבל עונש גדול של מיתה, וכמו דכתיב "וסביבו נשערה מאוד", "שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. וביאר בזה דברי משה רבינו לבני לוי, "המעט מכם", האם אתם יודעים מדוע אתם

הרב לעדערער מאברכי כולל זכרון אהרן, הכולל למחנכים אשר על יד הכולל, והוא רבי ביישיבת תפארת צבי.

